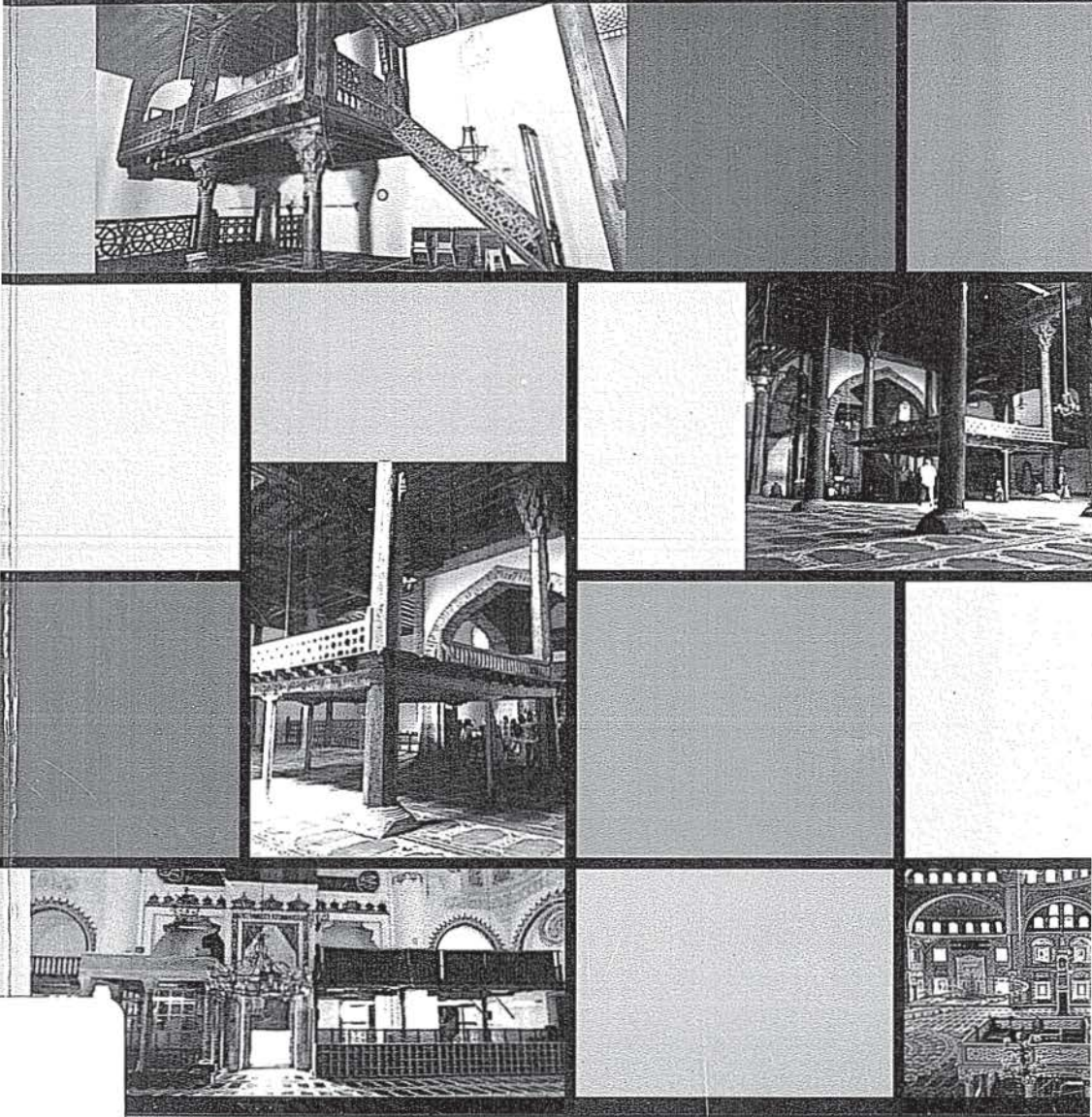

TÜRK-İSLÂM MEDENİYETİ

AKADEMİK ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ • Yıl 10 Sayı 20

TÜRK-İSLÂM MEDENİYETİ
İLMİ ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

20
2015 YAZ

I. İZNIK (M.S.325) VE EFES (M.S. 431) KONSİLLERİ DOĞRULTUSUNDA HİRİSTİYANLIK'TA HZ. MERYEM KÜLTÜ'NÜN GELİŞİMİ

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Öz

Hıristiyanlıkta, Hz. Meryem'e tapınmaya kadar götürülen Meryem Kültü'nün, İncillere, Kilise Babalarının geleneğine, ilk Hıristiyan konsilleri olan 1.İznik ve Efes Konsili kararlarına ve özellikle Apokrif İncillerin beyanlarına bağlı olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Kanonik İnciller, Hz. Meryem'le ilgili kısa ve öz beyanlarda bulunurlarken; Apokrif İnciller, Meryem konusunda duygusal ve abartılı beyanlarda bulunmaktadırlar. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde fazla dikkat çekmeyen Meryem Kültü'nün veya Mariotlatie'nin, Apokrif İncillerin verdiği bilgiler doğrultusunda ikinci asırdan itibaren dikkat çekmeye başladığı görülmektedir. Özellikle ikinci asır tarihini taşıyan Yakubun Protevangilie'indeki bilgiler, Hıristiyanlık'da Meryem Kültü'nün gelişmesini sağlamıştır. Populist Hıristiyanlık'da büyük ilgi çeken Meryem Kültü, gittikçe resmi kilise muhitlerinde de genel kabul görmeye doğru gelişme göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Meryem, Kült, Apokrif İnciller, Konsil, Nestorius, Theotoks

The Development of the Cult of the Virgin the Mary According to the Consuls of İznik (325 A.D.) and Ephesus (431)

Abstract

In Christianity, we can say that the cult of Virgin The Mary, which is been moved to a position of an idol, has been developed due to the Bibles, to the tradition of fathers of church, the desicions of 1.İznik and Ephesus Consuls which were the first Christian consuls and the declarations of Apokrif Bibles. While the Kanonik Bibles is declaring short and brief explanations about Virgin The Mary; the Apokrif declares emotional and exaggerated explanations about Mary. The Cult of Mary or Mariotlatie which was noticed in the early years of Christianity, it has begun to receive attention according to the declarations of Apokrif Bibles from the II. Century. Especially the information in Jacob's PROTEVANGİLİE dated II. Century has been provided the development of the cult of Virgin the Mary in Christianity. The Cult of Virgin the Mary, which has been drawn great attention in the populist Christianity, has begun to be widely acknowledged in the official church environments.

Keywords: Virgin the Mary, Cult, Apokrif Bibles, Consul, Nestorius, Theotoks

Hıristiyanlıkta Hz. Meryem'e tapınmaya kadar götürülen Meryem kültü'nün teolojik kaynaklarının, İncillere, Kilise Babalarının görüşlerine, ilk Hıristiyan Konsilleri olan I. İznik (325) ve Efes (431) konsil kararlarına ve özellikle de Apokrif İncillerin beyanlarına bağlı olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Kanonik İnciller (Resmi İnciller), Hz. Meryem'le ilgili kısa ve öz bilgiler verirken; Kilise Babaları ve A pokrif İnciller, Meryem konusunda duygusal ve abartılı nakiller sunmaktadırlar. Genellikle Hıristiyan halk muhayyilesinin birer ürünü olarak kabul edilen Apokrif İnciller, milâdi II. asırdan itibaren, Meryem konusunda ve Hz. İsa'nın çocukluğu konularında dikkat çekici bilgiler sunarak, Hıristiyan halkın duygularına tercüman olmaya başlamışlardır. Büyük oranda **Gnostisizmin** tesirinde oluşan bu yaklaşımlar, Marialogie konusunu büyük oranda beslemiş ve Hıristiyan halkın duyguları ve hayalleri ile gün geçtikçe zenginleşmiştir. Özellikle milâdi II. asır tarihini taşıyan **Yakub'un protévangilindeki**¹ bilgiler, Hıristiyan halkları arasında Meryem kültürünün yayılmasını ve yerleşmesini sağlamıştır. Böylece, Hıristiyan muhitlerde, Meryem kültü ve Meryem'e tapınmaya kadar götürülen tebcil hareketi, genel kabul görmeye doğru bir gelişme göstermiştir.

Bu şekilde Meryem'e gösterilen olağanüstü tebcil hareketi, Hıristiyan Kilise muhitlerini, çok erken dönemde, bu inanca teolojik bir zemin hazırlamaya kadar zorlamıştır. Meryem oğlu İsa'nın tabiatı, özü ve ulûhiyeti konularında çok erkenden başlayan **Kristolojik tartışmalar**, Hıristiyanlıkta ciddi bölünmelere sebep olmuş ve bunların çözümü için ilk ökümenik konsil olan I. İznik Konsili 325 yılında Roma İmparatoru Konstantin'in ve Papalığın gayretleri ile **İznik'te** toplanmıştır. Bu konsilde kabul edilen İsa'nın "**Consubstantialite**" (**Homoousios**) (Tanrı ile aynı cevherden olması) sıfatı, İsa'nın tanrılığının kabulünü resmileştirmiştir. İsa'nın yaratıldığını ve ezeli ve ebedî olmadığını iddia eden **Arius** da (256-336) bu konsilde aforoz edilmiştir. İsa, bu Konsilde Tanrı kabul edilince, annesi Meryem'in durumu da teolojik olarak dikkat çekmeye başlamıştır. Halk nezdinde tebcil edilen Meryem, Tanrı olan İsa'nın annesi olarak hangi pozisyonda olduğu teolojik olarak sorgulanmaya başlamıştır. Devam eden kristolojik tartışmalarda İsa'da **insanî** ve **ilâhî** iki tabiatın bulunduğu ve bu tabiatların birbirine karışmadığı, tam olarak ayrı bulunduğu şeklindeki görüş, resmi kilisenin genel görüşü olarak benimsenmeye başlamıştır. Nihayet bu konu, M.S. 431'de Efes'te toplanan Konsilde resmî bir karara bağlanmak üzere müzakereye alınmıştır. 431 Efes Konsili'nde Kristolojik açıdan çok önemli olan iki karar alınmıştır: **Birinci kararda**, İsa'da insanî ve ilâhî iki tabiatın ayrı olarak varlığı resmen kabul edilmiştir. **İkinci kararda** ise, Hz. Meryem'in, "**Allah Annesi**" olarak **Théotokos** sıfatına sahip olduğu kabul edilmiş ve Meryem'in, sadece İsa'nın insanîyetinin değil, ulûhiyetinin de annesi olduğu kabul edilerek; Meryem'in, İsa'nın insanîyetinin annesi, yani bir **Christotokos** olduğunu ileri süren **Nestorius** (ö. 450), bu konsilde aforoz

¹ France Quéré, *Evangelies Apocryphes*, Paris, 1983, s. 67-85.

edilmiştir. Çünkü Nestorius'a göre Meryem, Tanrı annesi değil; İsa'nın annesi olarak sadece bir Athropotokos'dan başka bir şey olamazdı².

İznik ve Efes Konsilleri'nin kararları doğrultusunda İsa'nın Tanrılığı ve Meryem'in de, Tanrı annesi olmasının kabulü, bir yandan Hıristiyan Teolojisi yönünden belli bir resmiyete kavuşurken, diğer yandan Hıristiyan halk muhayyilesindeki Meryem'e gösterilen tebci de belli bir zeminde resmi kilise tarafından benimsenmiş oluyordu. Resmi kilisenin Meryem'e verdiği "Tanrı Annesi" (Theotokos) mertebesi, entelektüel seviyeden uzak belli bir Hıristiyan halk topluluğunda, Meryem'in tanrısallığına inanmayı da kolaylaştırmış oluyordu. Çünkü Tanrı annesi olan birisinin, Tanrı olmasına inanmak kadar mantıklı bir şey olamazdı. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in Maide Suresi'nin yüz on altıncı ayetinde, "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara "Beni ve anamı, Allah'tan başka iki Tanrı bilin" diye sen mi dedin" ayetindeki mesajın bu açıdan yorumlanması da Kur'an hermenötiği açısından oldukça imkân dâhilinde görülmektedir³.

Görüldüğü gibi hem resmi kilise muhitlerinde hem de genel Hıristiyan halk vicdanında tapınma derecesinde Meryem'e gösterilen kült ve saygı, ilk Hıristiyan asrından sonra, gün geçtikçe daha da gelişmiş ve genel Hıristiyan kilisesin de Hıristiyanlıkla bütünleşen bir Hıristiyan dinî eylemi haline gelmiştir. Milâdi I. yüzyıldan itibaren, Kilise Babalarının da ciddi şekilde desteklediği Meryem kültü, Havva ile Meryem'in mukayese edilerek, insanlığın kurtuluşundaki çok önemli bir yere oturtulmuştur. Çok önemli bir kilise babası olan Saint Justin (100-166) daha I. yüzyılın sonunda Meryem konusunda şunları yazıyordu: "İsa, Meryem'in kurtarıcı işine ortak oldu. Bu durumda Meryem, Havva'ya muhalefet etmiştir"⁴. Ancak S. Justin'den önce Saint İgnace (107?), Meryem'in bakireliğini, Tanrısal annelikle doğrulamış ve insanlığın kurtuluşunda Meryem'in rolünü açıklamıştır⁵. Kilise babalarının bu doğrultudaki açıklamalarına en geniş yeri Saint İrenée (120-177) vermiştir. Saint İrenée, kendinden önceki kilise babalarının Meryem konusundaki açıklamalarına, daha da netlik kazandırmış, Meryem'in insanlığın kurtuluşu için açıklanan önceki doktrinleri tamamlamıştır. İrenée, St. Paul'e dayanarak Âdem ile İsa-Mesih arasında bir paralellik kurmuş, O, Havva'nın uğursuz işinin karşısına, Meryem'in onarıcı aksiyonunu koymuştur. O bu konuda şöyle demektedir: "Meryem, Havva'nın hatası ile oluşmuş düğümleri çözmüştür. Havva, Allah'ın koyduğu düzene muhalefet etmiştir. Meryem ise, Allah'ın düzenine itaat etmiştir. Havva, şeytanın sözünü dinlemiştir. Meryem ise, meleğin sözüne kulak vermiştir. İnsanoğlu, bir bakire olan Havva ile ölüme

² G. Welter, *Histoire des Sectes Chrétiennes*, Paris, 1950, s. 59; Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi, İznik'ten II. Vatikan'a*, Çeviren: Prof. Dr. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu, Ank. 1990, s. 12-14.

³ el-Maide, 116.

⁴ F. Cayré, *Prés de petrologie*, Paris, 1927, s. 123.

⁵ a.g.e., s. 123.

mahkûm edilmiş, bir başka bakire olan Meryem'le kurtuluşa ermiştir⁶. Çünkü Meryem, itaati ile Havva için ve bütün insanlık için kurtuluşa sebep olmuştur. Bu durumda, bakire Meryem, itaati ile âdeta Havva'nın avukatı olmuştur. Bu avukatlık, Meryem'in, Havva'nın ve O'nun insan ırkının yardımına gelmesi anlamına gelmektedir⁷.

Saint Irénée'nin, Meryem konusunda "Tanrı Annesi" terimini kullanmadan, Meryem'in tanrısal anneliğini, Meryem'in sürekli bakireliğini tasdik ettiğini görmekteyiz⁸. Meryem'in sürekli bakireliğini savunan ilk kilise babalarının arasında Saint Epiphane (315-403) da dikkat çekmekte ve O, Meryem'in, Ante Partum, in partum, post partum (Doğumdan önce, doğum anında ve doğum sonunda) bakire olduğunu savunmaktadır⁹. Hatta Epiphane daha da ileri giderek, Meryem'in ölümsüz olduğunu söylemeye cesaret edemese de, O'nun gerçekten öldüğünü bilmediğini beyan etmektedir¹⁰ Saint Jérôme'da (347-419) Meryem'in doğum öncesi (Ante Partum) ve doğum sonrası (Post partum) bakire olduğunu savunmuş, Meryem'e ve şehitlere karşı icra edilen kültü desteklemiştir¹¹.

Meryem konusunda, Saint Augustin (354-430) de ilginç görüşlere sahiptir. O, Redemption'da (kurtuluşda) Meryem'in rolü üzerinde ısrar etmekte ve İsa'nın, Tanrı'nın oğlu olarak, bütün insanlığı kurtarmak için bedenleştiğinden bahsederek, İsa'nın bir kadından doğmuş olduğunu söylemektedir. Ancak, insanın kurtuluşu konusunda o da diğer kilise babaları gibi, Adem ve Havva'ya işaret ederek, Meryem ve İsa'ya ayrı bir yer vererek şöyle demektedir: "Bir kadından ve bir erkekten kaybolduğumuz gibi; yine bir kadın ve erkekten kurtulduk"¹² Yine Saint Augustin, Meryem'in sürekli bakire olduğunu da kabul etmektedir¹³.

Hıristiyanlıkta Meryem kültürünün gelişmesinde Apokrif İncillerin de çok önemli rolü olmuştur. Özellikle Apokrif İncillerin arasında "Çocukluk İncilleri" olarak isimlendirilen, Hz. Meryem'in doğumundan, çocukluğundan, İsa'nın doğumundan ve çocukluğundan bahseden İnciller'deki bilgiler, halk nezdinde Hıristiyanlıkta Meryem kültürünün gelişmesinde ve yerleşmesinde en önemli rolü oynamıştır. Kanonik İncillerde Meryem'in annesi Hanne ve babası İmran hakkında ve Hanne'nin, Meryem'e hamileliği konusunda çok fazla bilgi

⁶ F. Cayré, s. 145.

⁷ E. Neubert, *Marie dans l'Eglise Antenicéenne*, s. 263-264. Ayrıca bak: A. Dufourcq, *Saint Irénée*, Paris, 1964; Freppel, *Saint Irénée*, Paris, 1861; F. Cayré, s. 145.

⁸ F. Cayré, s. 145.

⁹ a.g.e., s. 389; Ayrıca bak: J. Martin, *Saint Epiphane dans Annales de Philosophie Chrétienne*, Paris, 1907-1908.

¹⁰ F. Cayré., s. 389.

¹¹ A.g.e., s. 578; Dom.L. Sanders, *Etudes sur Saint Jérôme*, Paris, 1903.

¹² F. Cayré, s. 660.

¹³ S. Protin, *la Mariologie de Saint Augustin*, dans, Rev. Aug. 1902, (t. I), p. 375-396; A. Albery *Mariologie Augustinienne*, ibid, 1907, (t.XI), p. 705-719.

verilmezken; “Çocukluk İncilleri” denilen¹⁴ İncillerde, bu konularda çok detaylı bilgiler verilmektedir. Hıristiyanlıkta Meryem kültünün yerleşmesinde bu Apokrif İnciller arasında en önemli rolü YA’KUBUN PROTEVANGİLE’NİN oynadığını, Hıristiyan ilahiyatçıların çoğunluğu kabul etmektedir. Bu İncilin önemi, Meryem’in, annesi, babası ve Meryem’in doğumu, İsa’nın doğumu konularında en detaylı bilgileri vermesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca, bu İncil, diğer yazılan “Çocukluk İncillerine” de kaynaklık teşkil etmiştir.

Ya’kubun Protevangile’i (Ya’kubun ilk İncili), edebi formu, ciddi üslubu, basit anlatımı ve dindar temayülü ile istisnai bir yayılma ve tesir gücü kazanmıştır. Özellikle ortaçağ boyunca birçok dile çevrilmiştir. Bu İncil, Milâdi II. asrın tarihini taşımaktadır. Bu İncil’in yazarının Yahudi Hıristiyan olan ve ilk Kudüs piskoposu olarak kabul edilen, Kudüs cemaatinin de başkanı olan küçük Ya’kub olduğu tahmin edilmektedir¹⁵. Ya’kubun İnciline verilen Protevangile isminin, XVI. Yüzyılda eserin ilk editörü olan *postel*’den geldiğini kabul edenler olduğu gibi¹⁶, bu İncilin, diğer “Çocukluk İncillerin”den önce yazıldığı için veya İsa’nın çocukluğunun, gençliğinin anlatılması sebebiyle bu ismi aldığı kabul edenler de vardır¹⁷.

Ya’kubun Protevangile’i yirmi dört Bab’tan oluşmaktadır. Bu yirmi dört Bab’ta işlenen konuları üç bölüme ayırmak mümkündür:

a) 1-16. **Bablarda:** Hz. Meryem’in mucizevi doğumu, mucizevi şekilde, Meryem’in doğumunun İmran’a ve Hanne’ye haber verilmesi, Hz. Meryem’in, üç yaşında mabede konulması, on iki yaşında mucizevi şekilde hamile kalışı ve Yusuf’a verilmesi anlatılmaktadır. Ya’kubun İncilinin bu bölümlerinin M.S. 130 ve 140 yıllarında yazıldığı kabul edilmektedir¹⁸.

b) 17-21. **Bablarda:** Yusuf’tan, İsa’nın doğumundan ve çobanların tebcilinden bahsedilmektedir. Bu kısmın da ikinci asırda yazıldığı kabul edilmektedir. Hatta “Apocryphum Josephi” ismi de buradan gelmektedir¹⁹.

c) 22-24. **Bablarda:** Masumların katliamından ve Zekeriya’nın öldürülmesinden bahsedilmektedir. Bunun için bu kısma “Apocryphum Zachariae” denilmiştir. Yine bu kısımda, Meryem’in iffetinden, tebcilinden ve

¹⁴ “Çocukluk İncilleri” denilen İnciller, şunlardır: 1- Ya’kub’un protevangile’i, 2- İsraili Thomas İncili, 3- Pseudo-Matta İncili. Bu İncillerden sonra yazılan daha birçok çocukluk İncilleri vardır. Mesela, 1- Nicodème’in İncili, 2- Pierre’in İncili bunlardandır. Bu İncillerden istinsah edilerek yazılan kitaplar da olmuştur. Bu konuda bak: F. Cayré, *Précis de Patriologie*, Paris, 1927, s. 154-156.

¹⁵ F. Cayré, s. 154.

¹⁶ a.g.e., s. 154.

¹⁷ Bu konuda bak: Ekrem Sarıkçıoğlu, *Diğer İnciller (Apokrif İnciller)*, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2009, s. 123.

¹⁸ F. Cayré, s. 154: Not: Bu konuda geniş bilgi için bak: C. Tischendorf, *Evangile Apocrypha*, Leipzig, 1853; J.B. Frey, *Les Apocryphes du Nouveau Testament*, dans le Dict. Bibl, 61, 460 ve sonrası.

¹⁹ F. Cayré, s. 154.

Yusuf'un himayesine Meryem'in girişinden bahsedilmiştir. Bu kısmın da ikinci asırda yazıldığı kabul edilmektedir²⁰.

Görüldüğü gibi, Ya'kub'un İncilinde, Hz. Meryem'le ilgili çok detaylı bilgi verilmektedir. Bu bilgilerde Hz. Meryem'e olağanüstü mucizeler isnat edilmekte ve yüceltilmektedir. Miladi II. Asır gibi, Hıristiyanlığın daha başlangıcında, Hz. Meryem'e gösterilen bu olağanüstü ilgi, gün geçtikçe Hıristiyan halkı tarafından yüceltmeye devam etmiştir. Dördüncü yüzyılın sonuna doğru İstanbul'da toplanan I. İstanbul Konsilinde (381) "İsa'nın, Kutsal-Ruh'la, Bakire Meryem'den beden aldığı, Tanrı'nın biricik oğlu olduğu" resmen kabul edilmiştir²¹.

Bir yandan Hıristiyan halk muhayyilesinde, diğer yandan resmi kilisece geliştirilen Meryem kültürü, Hıristiyan halkın vicdanında Meryem'in, Hıristiyanlara ve şeytanlara karşı da koruyucu bir özelliği olduğu kabul edilmiş ve VII. Yüzyıldan itibaren, Hıristiyan marşlarında, Meryem, "Orduların Generali" olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ortaçağ'da Meryem kültürü, İsa'ya gösterilen tebcidten ayrılmaz bir halde kendini göstermeye başlamıştır. Artık kiliseleri ortaçağda, çocuklu bir Meryem heykeli süslemeye başlamıştır. Ortaçağ ikonlarında, Meryem'in bir kraliçe statüsüne kavuştuğunu da görmekteyiz. Hatta Meryem artık Hıristiyan dualarına karıştırılmış, Saint Bernard, Meryem dualarına, Neşideler Neşidesinin erotik ayetleri biçimini vermiş ve İncil Metinlerindeki muhtevayı Meryem'e metafor olarak uygulamıştır²². Hıristiyan Batı, çok sayıdaki Kilise ve Katedrali, Hz. Meryem'e tahsis etmiştir. Mesela, Notre-Dame ve Cathedrale Notre-Dame du puy-en Velay, ortaçağ'da ve Rönesans döneminde Hıristiyanların Hac yeri olarak kabul edilmiştir²³.

Hz. Meryem, "Meryem Tesbihi" olarak, Hıristiyan zikir dualarına eklenmiştir. Bunu önce Cistercien tarikatı başlatmış, sonrada **Dominicainler**, XVI. Yüzyılda (1571) dini bir bayrama dönüştürmüşlerdir. Çünkü yukarıda da söylediğim gibi Meryem, heretik düşmanlara karşı yürütülen mücadelede, Hıristiyanlara ortak olmaktadır. Meryem için Reform hareketlerinde de durum aynı olmuştur. Katolikler her heretik mücadelede Hz. Meryem'in, yanlarında olduğuna inanmaktadırlar.

Batı Hıristiyanlığı, XIII. Yüzyıldan itibaren, Meryemle ilgili olarak Mayıs ayına çok önem vermeye başlamış ve bunu bir takım kültürlerle beslemiştir. Hıristiyan kaynaklarında, **Philippe Nerri'nin** (1536-1595) bir Mayıs'ta, çocukları, küçük bir mihrabın etrafına topladığından bahsedilmektedir. Nitekim XVIII. Yüzyılda, Mayıs ayı, Meryem ayı olarak kutlanmaya başlanmış ve bir aile

²⁰ a.g.e., s. 154.

²¹ Francis Dvornik, *Konsiller Tarihi*, s. 9-12.

²² *Wikipedia Encyclopedia Libre*, s. 1.

²³ a.g.site, 1.

bayramı haline gelmiştir. Papa VII. Pie, 1815'te bu kültü, resmen bir Katolik kültü olarak tasdik etmiştir²⁴.

Batı Katolik Hıristiyanlığı, XIX. Yüzyılda, Meryem tasvirlerini, savaş mefhumu ile yeniden canlandırmış ve kilisenin teolojik ve siyasi savunmasında **Jean d'Arc'a** ortak hale getirmiştir. Böylece 1854 yılında Papalık, **İmmaculée Conception=(Lekesiz Hamileliği)**, kilise doğması haline getirmiştir. **Meryem Tesbihi'de**, Katolik dindarları arasında yaygınlığını korumuştur²⁵. Katolik kilisesinde Meryem'in bazı şahıslara görünmeleri de, sürekli canlı tutulmuştur. Hem Meryem'e atfedilen mucizeler hem de Meryem'in görünmesi üzerinde, ortaçağ'dan beri birçok yayın yapılmıştır. Bu eserlerin en meşhurlarından birisi XIII. Yüzyılın başında yazılmış olan Gautier de Coincy'nin "**Les Miracles de Notre Dame**" isimli eseridir. Meryem'in görünmesi ise, Katolikler arasında heyecan uyandırmış ve Meryem'in görüldüğü yerler kutsal yerler haline getirilmiştir. Mesela, 18 Temmuz 1830'da, **Rue du Bac'da**; 1846'da **Salette'de**; 1858'de, **Bernadette Saubirous'da**; 1876'da **Pellevoisin'de**, Meryem'in görüldüğü resmen kabul edilmiştir.

Katolik kilisesinde, Meryem'e tahsis edilen resmî birçok kült de vardır. Meryem adına "**Seni selamlıyorum Meryem**" şeklindeki **Ave Maria** tesbihi, Meryem'in surlarından her birini gösteren onbeş onluk halinde yüz elli zikri ihtiva etmektedir. Bir tesbih, seni selamlıyorum Meryem şeklindeki zikrin beş onluğundan oluşmaktadır. Bu tesbihin tarihi XII. Asra kadar çıkmaktadır. Özellikle, Dominikenler, bu tesbihi popüler hale getirmişlerdir²⁶. Yine Katolik kilisesinde on yedi bayram günü Meryem'e tahsis edilmiştir²⁷.

Katolik Kilisesinde oldukça önem arz eden Meryem kültü konusu ve Meryem'e tapınma konusu 1962-1965 yıllarında toplanan II. Vatikan Konsili'nde yeniden ele alınmıştır. Konsil tutanaklarının VIII. bölümünde Hz. Meryem'le ilgili çok önemli kararlar alınmıştır. Bu kararlarda, biz insanların kurtuluşu için, İsa'nın gökten indiği ve kutsal-ruhun faaliyeti ile Bakire Meryem'den bedenleştiği, açıkça ifade edilmiştir²⁸. Daha önce önemli bir kilise babası olan St. Epiphane'in IV. Yüzyılda Meryem'in ölmüş olması konusundaki şüphesini belirtmiştik. Hıristiyan kilisesi, bütün olarak olmasa da, büyük bir çoğunlukla, VI. Yüzyılda, Meryem'in ölmüş olduğunu ve göğe yükseldiğini benimsemiştir. Ancak bu **Assomption** (Meryem'in göğe yükselmesi) inancı, resmi bir doğma olarak kabul edilmiş değildi. Kilisede ve Hıristiyan halk kesiminde yaygın olan bu **Assomption** inancını, Papa XII. Pie 1950'de resmen doğma olarak ilan

²⁴ Wikipedia Encyclopedia Libre, s. 2; Jaquelin Kelen, *Les Femmes de la Bible*, Paris, 1984'e bakılmalıdır.

²⁵ Wikipedia Encyclopedia Libre, s. 3.

²⁶ Albert M. Besnard, *Katolik Mezhebi*, Çev: Prof. Dr. Mehmet Aydın, Dizi Fenomeni, Konya, 2011, s. 192.

²⁷ Int. Mariologie.

²⁸ Actes du Concile Vatican II, Textes Intégraux, Paris, 1966, 1. cilt, s. 90.

etmiştir²⁹. Ancak, Papalık tarafından doğma olarak kabul edilmesinden çok önce Fransa'da Emanuel d'Alzon tarafından (1810-1880), 1845'te "Assoption Augustinleri" veya "Assoptionist" adında bir tarikatın kurulduğunu görüyoruz. Bu tarikat 1864 yılında papalığın da onayını alarak, resmi bir Katolik tarikatı haline gelmiştir³⁰. Bu Assomption inancına göre Meryem, öldükten sonra veya ölmeden göğe oğlunun yanına yükselmiştir. Böylece gökte Baba-oğul Meryem üçlüsünün bulunduğu özellikle Katolikler inanmaktadırlar. Nitekim II. Vatikan Konsilinde de Meryem'in gökte olduğu şu ifadelerle tekrar edilmiştir: "Gerçekte göğe yükselmiş olan ve fakat kurtuluş misyonunu terk etmeyen Meryem, sayısız aracılığı ile o, ebedî kurtuluşun yeteneklerini sağlamaya devam etmektedir"³¹.

II. Vatikan Konsili, Meryem'i, Tanrı Annesi sıfatıyla yeniden tebci ederken; Hıristiyanların, felaketlerle karşılaştıklarında ve ihtiyaç duyduklarında, daima Meryem'e iltica ettiklerini de tasdik etmektedir. Bu duaya Katolik kilisesinde "Sub Tuum Praesidium" duası adı verilmektedir³². Görüldüğü gibi bu dua ile Hıristiyanların, her türlü zor şartlarda Meryem'den yardım talep ettiklerini, II. Vatikan Konsili resmen onaylamaktadır. Aslında bu tavır, Meryem'e karşı bir tapınmayı açıkça ortaya koymaktadır. Fakat yine de Katolik Kilisesi, Tanrı Annesi Meryem'e karşı gösterilen farklı dindarlık şekillerini, "kutsal bir doktrinin sınırları içinde", Hıristiyan Mü'minlerin karakter ve zihniyetine göre tasvip etmektedir³³.

II. Vatikan Konsili, Meryem'e karşı yapılan bu kültü bir Katolik doktrini olarak benimsemekte ve öğretmektedir. Hatta kilisenin bütün oğullarını, cömert bir şekilde Mutlu Bakire Meryem kültürünü uygulamaya teşvik etmektedir. Bu kült, asırlar boyunca, rahiplerin en önemli özelliği olan Magistere (öğretme yetkisi) yetkisiyle sürekli tavsiye edilmiştir. Hatta kilise, Bakire Meryem'in ve Azizlerin resimlerine karşı icra edilen kültler için kararnameler yayınlamıştır³⁴.

II. Vatikan Konsili, Tanrısal Annelik sıfatı ile Meryem'i oğlu ile birleştirmekte ve kilise ile bütünleştirmektedir. Hatta Tanrı Annesi'nin bir kilise tipi olduğunu ifade etmektedir. Bu görüşü daha önce, Aziz Ambroisse'in, iman ve inayet düzeyinde, İsa ile mükemmel bir birlik içinde öğrettiğini de II. Vatikan Konsili tekrar etmiştir³⁵.

²⁹ Wikipedia Encyclopedia Libre, s. 3.

³⁰ Bu tarikatın kuruluşu ve Türkiye'deki faaliyetleri için bak: Prof. Dr. Mehmet Aydın, 1891-1924 Yıllarında "Assomption'un Augustinleri" Tarikatının Eskişehir Merkezli Misyonerlik Faaliyetleri, *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Konya, 2012, Sayı: 14, s. 9-26.

³¹ Actes du Concile Vatican II, I. cilt, s. 96.

³² a.g.e., I. cilt, s. 99, 119.

³³ a.g.e., I. cilt, s. 99.

³⁴ a.g.e., I. cilt, s. 100.

³⁵ Actes du Concile Vatican II, I. Cilt, s. 97.

Sonuç olarak, özellikle Katolik Hıristiyanlıkta Hz. Meryem'e gösterilen tebcil hareketinin kökenleri, ilk Hıristiyan asırlarından başlayarak, tedricen gelişme göstermiştir. Meryem kültürünün gelişmesini ve yerleşmesini sağlayan ana dinamiklerin, önce halk muhayyilesinde olgunlaşan ve halkın hissiyatını tatmin eden gnostik merkezli düşünceler olduğu, sonra da kilise babalarının Meryem konusundaki kanaatlerinin ve Apokrif İncillerin, özellikle de "Çocukluk İncilleri" denilen İncillerdeki abartılı anlatımların çok önemli rol oynadığını müşahede ediyoruz. Hıristiyan kilise tarihi boyunca Meryem kültürüne karşı Hıristiyan halkın gösterdiği ilgi hiç eksilmeden devam etmiştir. Hatta bu konularda zaman zaman sınırların aşıldığı ve Meryem'in tanrılaştırıldığı bile müşahede edilmektedir. Hıristiyan halktaki bu Meryem kültüründeki sınırları aşma noktasında kilise zaman zaman halkı iman noktasında uyarmayı bile gerekli görmüştür. Halkın Meryem'e tapınmaya kadar götürdüğü bu Meryem putperestliğine karşı, II. Vatikan Konsili, İsa'ya, Baba'ya ve Kutsal-Ruh'a gösterilen tapınma ile, Meryem'e gösterilen tebcilin ayrı karakterde olduğu konusunda, Hıristiyan halkın dikkatini çekmek zorunda kalmıştır.³⁶ Fakat, bizzat papalık beyanatlarıyla, zor şartlarda, Hıristiyan halkın Meryem'e ilticaya teşvik edilmesi ve yine papalığın Meryem kültürü konusundaki tasvipleri, Baba-oğul-kutsal-Ruh üçlüsüne karşı yapılması gereken tapınma ile, Meryem'e karşı gösterilen tapınmanın sınırlarını ayırmak hiç de kolay değildir. Burada Katolik Hıristiyanlığın, hem de Papalığın çok açık bir paradoks içinde olduğu görülmektedir.

Kaynaklar

- QUÉRÉ, F., 1983, "Evangelios Apocryphes", Paris.
- WELTER, G., 1950, "Histoire des Sectes Chrétiennes", Paris.
- CAYRÉ, F., 1927, "Precis de Patrologie", Paris.
- DOUFOURCQ, A., 1904, "Saint Irénée", Paris.
- FREPPÉL, C., 1861, "Saint Irénée et L'éloquence Chrétienne Dans la Gaule Pendant Les Deux Premiers Siècles", Paris.
- MARTIN, J., 1907-1908, "Saint Epiphane dans Annales de Philosophie Chrétienne", Paris.
- SANDERS, L., 1903, "Etude Sur Saint Jérôme", Paris.
- PROTIN, S., 1902, "la Marialogie Augustinienne", dans, Rev. Aug. t. I.
- TISCHENDORF, C., 1853, "Evangelium Apocrypha", Leipzig.
- Wikipedia Encyclopedie Libre.
- Actes du Concile Vatican II, Textes Integreux, Paris, 1966.

³⁶ a.g.e., I. cilt, s. 99.

- HENNECKE, E., 1904, "*Neutestamentliche Apocryphen*", Tubingue.
- VOUAUX, L., 1922, "*Les Actes de Pierre*", Paris.
- FLAMION, J., 1911, "*Les Actes Apocryphes d'André*", Louvain.
- DVORNIK, F., 1990, "*Konsiller Tarihi*", Türk. Çev. Prof. Dr. Mehmet Aydın, Ankara.
- AYDIN, M., 2011, "*Din Fenomeni*", Konya.